

DOI 10.31548/hspedagog14(2).2023.91-98

УДК 372.811.111.1

**ТРАДИЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ШЛЯХИ
ОПТИМІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИЧНИЙ
КУРС ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ» НА ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ЗВО)**

ТИМОФЄЄВ В. А., старший викладач

*Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: uebersetzer4@gmail.com*

Анотація. *Стаття присвячена теоретичним і практичним питанням оптимізації традиційних методів викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. На основі досягнень інноваційної технології пропонуються шляхи інтерактивізації традиційних форм і прийомів навчання іноземних мов. Досліджена специфіка професійної діяльності викладача з урахуванням нових тенденцій, що простежуються останнім часом у системі вищої освіти: трансформація педагогоцентризму у студентоцентризм; розглянуті варіанти модернізації традиційної системи вправ, які покликані інтенсифікувати та раціоналізувати процес навчання іноземних мов.*

Ключові слова: *методи і форми навчання, оптимізація, англійська мова, система трансформаційних вправ, ЗВО.*

Актуальність (Introduction). З розвитком новітніх технологій та впровадженням їх у повсякденне та професійне життя змінюються погляди на усталені методи освітнього процесу. Непомітно зростає роль інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) зокрема під час викладання іноземних мов, децентралізуючи таким чином місце викладача у навчальній діяльності. На офіційному рівні тенденція до інформатизації освіти була започаткована Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [5]. У Законі вказано, що розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Процес віртуалізації заходів з навчання був значно пришвидшений останніми катаклізмами у світі в цілому та в Україні зокрема. На нашу думку, настає час перегляду традиційних методів і процесів на предмет їхньої оптимізації та пристосування до нових умов людського існування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent

researches and publications). Удосконаленню традиційних методик навчання присвячені дослідження Л. В. Занкова, Д. Б. Єльконіна - В. В. Давидова. Основним критерієм технології розвивального навчання Л. Занкова був розвиток загальних здібностей учнів (спостережливості, абстрактне мислення, практичність дій), що забезпечувався такими принципами, як високий рівень складності матеріалу та швидкий темп навчання. Досі приваблює увагу педагогів освітня система Д. Б. Єльконіна - В. В. Давидова, що будувалася на початковому процесі як сукупності задач та самостійному їх розв'язанні. Нев'янучий інтерес до цієї системи пояснюється її відповідністю до Концепції модернізації освіти: формування ініціативності, самостійності та відповідальності. Логічним, на нашу думку, продовженням оптимізації навчання є сучасні моделі інноваційних технологій. У галузі навчання іноземних мов за допомогою інноваційних технологій та їх поєднання з традиційними підходами помічені дослідження О. Заболотної, М. Кащук, В. Лагодзінської, О. Олійник, О. Осової, І. Пінчук, Ю. Полікарпова, О. Ярмоленко.

© Тимофєєв В. А.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 14(2) 2023

Здобутками інноваційних технологій у галузі викладання іноземних мов можна вважати використання віртуальних платформ, розробку власних онлайн-курсів, застосування мультимедійних технологій (можливості комп'ютера, інтернет-ресурсів), інтерактивну спрямованість освіти, її демократичність, партнерську функцію викладача, індивідуалізацію підходів, критично-творче ставлення до інформації, увагу до таких нетрадиційних методів, як метод проєктів, сугестія, інтенсивне навчання.

Вказані критерії інноваційного навчання протиставлені таким особливостям традиційних технологій, як пасивність сприйняття навчального матеріалу, авторитарність процесу навчання, описовий стиль викладу матеріалу, жорсткий контроль за виконанням завдань, відведення провідної ролі у засвоєнні знань механічному запам'ятовуванню.

Мета (Purpose). На наше глибоке переконання визріла необхідність створення інтегративної моделі, яка б гармонійно (не ізольовано) увібрала в себе всі найактуальніші форми, методи, прийоми навчання іноземної мови, розроблені, апробовані та впроваджені на основі як традиційних, так і нетрадиційних та інноваційних технологій. Моделі, як самостійної структури-системи, що примирить крайності двох технологій: однієї у бік об'єктивності своїх підходів, а іншої – у бік суб'єктивності. Перед нами стоїть мета розробки дидактично-навчального механізму, який завдяки переосмисленню або зміні ставлення до традиційних методів, буде спроможний розвивати в учнів самостійність та незалежність мислення, пошуковість під час здобування знань, самоорганізацію та творчість під час формування комунікативних навичок.

Методи (Methods). У світлі обраної проблеми помітною фігурою є американський педагог, автор онлайн-курсів Салман Хан, його прогнози та ново-

введення. Засновник першої віртуальної академії першим у свій час заявив, що не в далекому майбутньому відбудеться зсув головних акцентів навчального процесу: відносини викладач-студент будуть замінені на відносини студент-студент. Аудиторія, яка досі являє собою приміщення, куди студенти приходять, щоби послухати викладача, трансформується у свого роду лабораторію, куди приходитимуть, щоби проводити досліди і вивчати явища, заново відкриваючи їх. Викладач персонально опікатиме процес навчання, надаючи необхідні консультації та контролюючи виконання проєктів. Така схема була покликана активізувати процес навчання і перетворити його з пасивного сприйняття на активне породження. Саме після перегляду відео-уроків Салмана Хана вчителі заявили, що почали виконувати в класі з учнями ті завдання, які раніше задавалися додому. Цей факт вказує на те, що викладач перетворився від транслятора інформації на організатора і фасилітатора [10 с. 1-6].

Педагогічна модель “студент на одинці із собою” покликана розв'язати одну із нагальних проблем традиційної освіти – стимулювати і навчити студента шукати необхідну інформацію, а не отримувати її у готовому вигляді. Традиційні форми навчання розраховані на сприйняття навчального матеріалу через слухання-читання. З цієї причини більшість часу на заняттях студенти лише слухають і дуже мало говорять. На нашу думку, перебільшене використання комп'ютерних програм під час вивчення іноземних мов (тести, алгоритмізовані вправи) лише посилюють проблему пасивного вивчення мови. Не розв'язують її і академічні методики, які використовують для ілюстрації граматичних та лексичних явищ переважно письмові тексти, аудіо та відео.

Для підтвердження доцільності використання більш активних методів навчання ми наводимо дані «навчальної піраміди», побудованої на підставі

досліджень, проведених у США (National Training Laboratories. Bethel, Maine, USA, 1991), яка демонструє від-

соток засвоюваної інформації студентами під час різних видів навчальної діяльності:

Однією з основних компетенцій до оволодіння під час вивчення іноземної мови є комунікативна - набуття вмінь і навичок усного та письмового використання іноземної мови [8].

В еру глобальної комп'ютеризації суспільства на перше місце виходить письмова комунікація. Телефонні дзвінки замінюються на повідомлення через електронну пошту, зустрічі та живе спілкування – на листування у соціальних мережах. Але такі види комунікації, як Інтернет-конференції та відеозв'язок залишають місце і для мотивації вивчення усного варіанту іноземної мови. Які можливості пропонує тут комп'ютер та Інтернет?

Серед переваг викладання іноземних мов із залученням ресурсів Інтернету прибічники інноваційних технологій зазначають мультимедійний гіпертекст, високу мотивованість, необме-

жену кількість свіжої інформації, можливості спілкування з носіями [3]. Зауважимо, що зазначені пункти вказують на цілі-мотиви, що спонукають сучасну людину вивчати іноземну мову – читати Інтернет-тексти, бути в курсі останніх новин, орієнтуватися у віртуальному просторі, спілкуватися з представниками інших культур, – але, вважаємо, можуть виступати як допоміжні та навіть позааудиторні засоби вивчення іноземної мови.

Як відомо, компетентнісний підхід у вищій освіті має за мету сформувати «якості [...], які необхідні на ринку праці» [4 с. 12]. Якщо при цьому враховувати, що вимоги до багатьох спеціальностей постійно змінюються-поновлюються в залежності від кон'юнктури, то легко доходимо виснову, що людині необхідно дати основне, а решту вона помітить сама у процесі життєдіяльності та професійного розвитку. Тобто людину

треба вчити вчитися. Мовою потрібно вміти користуватися, а не просто знати, яке слово вжити і яке правило застосувати. Тому заняття з іноземної мови мають стати не процесом передачі студентам інформації про граматику і лексику, а можливістю опрацювати найпоширеніші граматичні та лексичні явища та попрактикуватися у їхньому застосуванні.

У дидактиці до практичних методів навчання, які забезпечують найефективніше формування вмінь та навичок відносяться практично-теоретичні вправи, оскільки вимагають від студентів посиленого розумового напруження. Тому панівним методом на заняттях з

іноземної мови мають стати такі форми, які постійно заохочують студентів до мовної діяльності, залучаючи якомога більше студентів одночасно. Для досягнення цієї мети потрібно розробити систему спеціальних вправ і чітко дотримуватися її.

Система вправ – це сукупність видів, підвидів та різновидів вправ, що виконуються у такій послідовності та в такій кількості, які враховують закономірності формування вмінь та навичок у різних видах мовленнєвої діяльності і забезпечують максимально високий рівень оволодіння іноземною мовою [6].

Для класифікації системи практичних вправ ми пропонуємо таку схему:

Трансформаційні вправи* (підтип мовних тренувальних вправ)					
Мовні ТВ (вид) (заміна вихідних слів/словосполучень або граматичних явищ на задані)			Умовно-мовленнєві ТВ (вид) (реакція на висловлювання за заданим зразком)		
Лексичні	Граматичні	Фразеологічний	Лексичні	Граматичні	Фразеологічний

Виконання кожної трансформаційної вправи складається з дев'яти фаз: 1) самостійне виконання вправи ('work alone'); 2) перевірка результатів з партнером ('compare your answers with your partner'); 3) студенти по черзі зачитують відповіді або усно відтворюють їх з опорою на свої нотатки під безпосереднім контролем викладача, який виправляє *лише* по закінченні говоріння студента ('take it in turns to transform the sentences'); 4) перевірка невідомої лексики ('are there any unfamiliar words or phrases?'); 5) студенти повторюють за викладачем трансформовані речення/фрази ('repeat them after me'); 6) студенти виконують трансформацію синхронно про себе (watch the sentences and transform them silently); 7) викладач демонструє усне виконання вправи на

собі ('test me'); 8) студенти виконують вправу в закритих парах ('work in pairs'); 9) студенти демонструють рівень закріплення матеріалу у відкритих парах ('Ms A test Mr B, please').

Для розробки такої системи ми використали традиційні алгоритми вправ: заповнення пропусків, розкриття дужок, об'єднання колонок тощо. Нашим завданням було наповнення цих алгоритмів живим мовним матеріалом, підбір більш інтерактивних форм на його засвоєння та моделювання псевдокомунікативних ситуацій.

Парна форма навчання англійської мови почала теоретично вивчатися та практично просуватися в англійській дидактиці з кінця 80-х років минулого століття (Byrne D., Edge J., Malamah-Thomas A., Nolasco R., Lois A.,

Underwood M., Wright T.). Серед переваг парної форми навчання зарубіжні методи виділяють [11, с. 10]:

1) збільшення часу говоріння студента (STT) та обмеження часу говоріння викладача (TTT);

2) сприяння здійсненню взаємодопомоги між студентами (студенти обмінюються власними тезаурусами, збагачуючи їх);

3) розвиток мовної незалежності студентів (формування впевненості та усвідомлення можливості користуватися мовою без сторонньої допомоги);

4) концентрація студентів на передачі інформації в умовах зникнення страху допущення граматичних, лексичних або фразеологічних помилок, що наближає процес навчальної псевдокомунікації до природних умов;

5) індивідуалізація процесу навчання за рахунок створення умов невимушеного навчання з можливістю додавання особистісних рис до процесу усного спілкування.

На особливу увагу заслуговує методика роботи з текстами. Традиційно вся процедура зводиться лише до кількох видів діяльності – читання, переклад та відповіді на запитання до тексту. Але враховуючи принцип свідомого підходу до навчання як один із домінуючих у сучасній дидактиці, для розвитку комунікативних навичок необхідне використання більш активного підходу. З тексту ми пропонуємо виписувати ключові фрази і на їх основі переказати його. Таким чином реалізуються інновативні принципи пошуковості та активного запам'ятовування.

Вдалою стратегією поведінки викладача під час навчання усного мовлення іноземною мовою є техніка, за якої викладач слухає студента і лише занотовує граматичні та лексичні помилки, а також вдалі та невдалі фрази. Цю процедуру ми називаємо «моніторингом» [9]. Тільки після закінчення відпо-

віді викладач аналізує помилки, не забуваючи підкреслювати і правильні мовні конструкції. Звертаючи увагу на помилки, викладач не каже одразу правильний варіант, а лише підказує зону помилки, наприклад: час дієслова, артикль тощо. Такий метод не порушуватиме безперервність процесу говоріння, і оптимальніше забезпечуватиме хід тренування говоріння.

Крім того, необхідно сказати про мову, якою необхідно вести заняття з іноземної мови. На наше глибоке переконання, всупереч багатьом скептичним зауваженням викладачів-традиціоналістів, під час занять з іноземної мови повинна використовуватися виключно іноземна мова. Практика показує, що вивчення мови – це передусім процес при звичаювання до неї. Викладач іноземної мови створює іншомовну атмосферу, користуючись досягненнями нетрадиційного прямого методу, започаткованого М. Берліцем [1].

За експериментами вітчизняного психолога П. І. Зінченко, в ранньому дорослому віці у людини зберігаються функції мимовільної пам'яті. Надійніше за все в пам'яті людини закріплюється інформація, пов'язана з діями, емоційним навантаженням, колом знань та інтересів [2].

З метою посилення функцій мимовільної пам'яті ми пропонуємо до навчального процесу залучати традиційну гурткову роботу та організовувати, наприклад, екскурсійний, кулінарний, музичний та акторський клуби.

На основі створення власних відеоблогів (влогів) студентам пропонується виступити, наприклад у ролі гід-екскурсовода історичними місцями власного міста.

Для запису кулінарного влогу студенти отримують англомовний рецепт страви з національної кухні Великобританії із зображеннями процесу готування.

Робота музичного гуртка полягає у виконанні англомовних пісень як наживо, так і у режимі «караоке».

Під час реалізації проектів клубу «Юний актор» студенти-учасники отримують можливість відпрацювати свою англомовну роль, пластично самовиразитись та усвідомити відмінність між віртуальним та реальним світами в епоху тотального домінування цифрових технологій.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, наша модель оптимізації традиційних методів викладання іноземної мови у вищих професійних навчальних закладах включає такі положення:

- 1) заняття ведуться виключно іноземною мовою;
- 2) викладач не перебиває студента під час говоріння;
- 3) вивчення іноземної мови базується на виконанні вправ, спрямованих на формування у студентів навичок говоріння і слухання;
- 4) викладач виступає у ролі організатора, партнера (співрозмовника) та наставника;
- 5) форма заняття – парно/фронтальна робота;
- 6) активне використання засобів комп'ютерних технологій, інтегрованих у навчальний процес у вигляді клубів-гуртків.

Список використаних джерел

1. Годованець Н. І. *Застосування прямого методу* навчання іноземної мови / Н. Годованець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. С. 57-59.
2. Зинченко П. И. *Непроизвольное запоминание* / П. И. Зинченко. – М. : Изд-во АИИ РСФСР, 1961. 562 с.
3. Ковальчук Л. О., П'ятничка Т. В. Засоби мультимедіа у навчанні іноземних мов студентів економічних

спеціальностей // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Ніжин. 2012. Кн. 2. С. 87-90.

4. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід. Укладачі: Антонюк Л. Л., Василькова Н. В., Ільницький Д. О., Кулага І. В., Турчанінова В. Є. Київ, 2016. 70 с.

5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9.01.2007 р. № 537-V. ВВР України. 2007. № 12. Ст. 102.

6. Складенко Н.К. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов / Н.К. Складенко // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов: Збірник наукових праць. 1992. С. 9 -14.

7. *Традиции и инновации в методике обучения иностранным языкам* / [под ред. М. К. Колковой]. СПб.: КАРО, 2007. 288 с.

8. Стойко С. В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов / С. В. Стойко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Чернігів: ЧДПУ, 2011. Вип. 85 (Серія: Педагогічні науки). С. 220-223.

9. Тимофєєв В. А. До питання методики моніторингу усного мовлення студентів мовних курсів в умовах парної роботи // Становлення і розвиток педагогіки. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 лютого 2018 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. С. 81-83.

10. Harmer J. *How to Teach English. An introduction to the practice of English language teaching.* Longman, 2004. 198 p.

11. Watcyn-Jones P, Howard-Williams D. Pair Work 1. Penguin Books, 2002. 80 p.

References

1. Hodovanets N. I. Zastosuvannya pryamoho metodu navchannya inozemnoi movy [The Use of the Direct Method for Teaching a Foreign Language] / N. Hodovanets // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsialna robota. 2014. S. 57-59.

2. Zinchenko P. I. Neproizvolnoe zapominanie [Unvoluntary Memorizing] / P. I. Zinchenko. M.: Izd-vo APN RSFSR, 1961. 562 s.

3. Kovalchuk L. O., Pyatnychka T. V. Zasoby multimedia u navchanni inozemnykh mov studentiv ekonomichnykh spetsialnostey [Multimedia Tools for Teaching Foreign Languages to Economics Students] // Naukovi Zapysky NDU im. M. Hoholya. Nizhyn. 2012. Kn. 2. S. 87-90.

4. Kompetentnisnyi pidhid u vyshchyi osviti: svitovi dosvid [Competency-based Approach in Higher Education: the World's Experience] Ukladachi: Antonyuk L. L., Vasylova N. V., Ilytskiy D. O., Kulaha I. V., Turchaninova V. E. Kyiv, 2016. 70 s.

5. Pro osnovni zasady rozvytku informatsiynoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky: Zakon Ukrainy vid 9.01.2007 r. № 537-V [On the Main Principles of the Development of an Information Society in Ukraine for 2007-2015: Law of Ukraine as of 9.01.2007 Nr. 537-V] VVR Ukrainy. 2007. № 12. St. 102.

6. Sklyarenko N. K. Typolohiya vprav v intensyvnomu navchanni inozemnykh mov [The Typology of Exercises for the Intensive Teaching of Foreign Languages] / N. K. Sklyarenko // Humanistychni aspekty linhvistychnykh doslidzhen i metodyky vykladannya inozemnykh mov: Zbirnyk naukovykh prats. 1992. S. 9-14.

7. Traditsiyi i innovatsiyi v metodike obucheniya inostrannym yazykam [Traditions and innovations in the Method of Teaching Foreign Languages] / [pod red. M. K. Kolkovoy]. SPb.: KARO, 2007. 288 s.

8. Stoyko S. V. Realizatsiya komunikativnoho pidhodu v navchanni inozemnykh mov [Implementing the Communicative approach for Teaching Foreign languages] / S. V. Stoyko // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho universytetu. Chernihiv: ChDPU, 2011. Vyp. 85 (Seriya^ Pedagogichni Nauky). S. 220-223.

9. Tymofieiev V. A. Do pytannia metodyky monitorynhu usnogo movlennya studentiv movnykh kursiv v umovakh parnoi roboty [On the Monitoring Techniques of Language Courses Students' Paired Speaking] // stanovlennya i rozvytok pedagogiky. Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kharkiv, 16-17 lutoho 2018 roku). Kherson: Vydavnytstvo «Molodyi vchenyi», 2018. S. 81-83.

10. Harmer J. How to Teach English. An introduction to the practice of English language teaching. Longman, 2004. 198 p.

11. Watcyn-Jones P, Howard-Williams D. Pair Work 1. Penguin Books, 2002. 80 p.

11. Watcyn-Jones P, Howard-Williams D. Pair Work 1. Penguin Books, 2002. 80 p.

TRADITIONAL TEACHING TECHNIQUES IN HIGHER EDUCATION: WAYS OF OPTIMIZATION (BASED ON TEACHING “PRACTICAL COURSE OF THE FIRST FOREIGN LANGUAGE” FOR PHILOLOGICAL FACULTIES AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS)

Timofeev V. A.

Abstract. *The article deals with theoretical and practical problems of optimizing traditional techniques of teaching foreign languages at higher education institutions. We use the latest achievements of the innovative technology to suggest ways of interactivizing traditional forms and tools of teaching foreign languages. We analyze the details of a teacher's professional activity, using the newest tendencies typical to the present-day higher education system: transforming teacher-centered teaching into student-centered teaching; our research looks at options of modernizing traditional exercises in order to intensify and rationalize foreign language teaching. The purpose of the study is to present and describe an integrative model incorporating all the state-of-the-art forms, methods and tools of teaching foreign languages, worked out, tested and introduced using both traditional and non-traditional and innovative technologies. It will be a self-sufficient structure aimed at forming students' independent thinking, researching skills, and creativity. Thus, our teaching model include the following principles:*

Firstly, classes are to be conducted in a foreign language only.

Secondly, a teacher never interrupts speaking students.

Thirdly, learning is based on doing special communicative transformative exercises.

Fourthly, a teacher is to act as a facilitator.

Fifthly, the dominant class form to be used is pairwork.

Sixthly, ICT is to be integrated as out-of-classroom clubs.

Key words: *teaching techniques and forms, optimization, English, transformative exercises, higher education institutions.*